

Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kritik Kazanımların Zorunlu Temalarda İşlenişi (5. Sınıf Örneği)

Gülsima TOPTAL¹, Bilge DESTEĞÜLOĞLU², Mehmet Mirac SERT³

DOI 10.5281/zenodo.6543688

Öz

Bu çalışmanın amacı, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki zorunlu temalarda (Erdemler, Millî Mücadele ve Atatürk, Millî Kültür) yer alan metinlerin ve metne bağlı etkinliklerin kritik kazanımları barındırma durumlarını tespit etmektir. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada veriler, hâlen tek yayınevi olarak kullanılan Anıttepe Yayıncılık'a ait 5. sınıf Türkçe ders kitabında zorunlu temalarda yer alan metinler ve metne bağlı etkinliklerden toplandığı için doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu ders kitabındaki zorunlu temalarda (Erdemler, Millî Mücadele ve Atatürk, Millî Kültür) bulunan 15 metin (9 okuma, 3 dinleme, 3 serbest okuma metni) alınmıştır. Araştırmada, doküman olarak seçilen 15 metin, 2020 yılı Şubat ayında MEB tarafından yayınlanan "Kritik Konu ve Kazanımlar Programı" dikkate alınarak incelenmiş ve bu kazanımlara uygunluğu belirlenmiştir. Araştırmacılar tarafından bu metin ve etkinliklerin uygun olup olmadığı belirlenirken uzman görüşlerine sunulmuş, onayları alınmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin geçerli ve güvenilir olduğunu ortaya koymak ve inandırıcılığı artırabilmek için veri seti birden fazla araştırmacı tarafından okunarak veri hâkimiyeti sağlanmıştır. Araştırmaya göre bazı kritik kazanımlara birden fazla yer verilirken bazı kritik kazanımlara hiç yer verilmediği, bazı kazanımların tüm temalarda yoğun olarak görüldüğü, metinlerin ve temaların geneline bakıldığında en çok okuma becerisine ait kritik kazanımlara yer verildiği gibi sonuçlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe dersi, ders kitabı, zorunlu tema, kazanım, kritik kazanım.

1 Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Türkçe Eğitimi, toptalgulsima@gmail.com

2 Araştırma Görevlisi, Çukurova Üniversitesi, Türkçe Eğitimi, bilge.desteguloglu@hotmail.com

3 Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Türkçe Eğitimi, mehmet.mirac.sert@gmail.com

**Processing of Critical Achievements in the Curriculum of the Turkish Course in
Compulsory Themes
(5.Example of a Class)**

Abstract

The aim of this study is to determine whether the texts and activities related to the text in the compulsory themes (Virtues, National Struggle and Atatürk, National Culture) in the 5th grade Turkish textbook contain critical acquisitions. In this study, which is a qualitative research, the document analysis method was used since the data were collected from the texts in the compulsory themes and the activities related to the text in the 5th grade Turkish textbook of Anıttepe Publishing, which is still used as the only publishing house. 15 texts (9 reading, 3 listening, 3 free reading) included in the compulsory themes (Virtues, National Struggle and Atatürk, National Culture) in this textbook were taken. In the research, 15 texts selected as documents were examined by taking into account the "Critical Issues and Achievements Program" published by the Ministry of National Education in February 2020 and their suitability for these achievements was determined. While determining whether these texts and activities are appropriate by the researchers, they were submitted to expert opinions and their approvals were obtained. In order to demonstrate that the data obtained in the research are valid and reliable and to increase the credibility, the data set was read by more than one researcher and data dominance was achieved. According to the research, some critical acquisitions are given more than one place, some critical acquisitions are not included at all, some acquisitions are seen intensely in all themes, and when the texts and themes are examined in general, the most critical acquisitions related to reading skills are included

Keywords: Turkish lesson, textbook, compulsory theme, achievement, critical achievement.

Giriş

2005 yılından itibaren Türk eğitim sisteminde ciddi bir değişim süreci yaşanarak yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşımla öğrencinin ders sürecinde pasif değil aktif durumda olması hedeflenmektedir. Öğrencinin elde edeceği bilgi yükü kendinden bağımsız olmayarak öğrenmeyi öğrenme kavramı merkeze alınmıştır. Öğretmen ise bilgiyi doğrudan veren, ileten değil bilgiyi yapılandırmada rol alan rehber görevindedir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde öğrenci-öğretmen durumunun değişmesi, ders kitaplarının içeriğinin değişmesi durumunu da ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de ana dili öğretiminde temel dil becerileri, hazırlanan Türkçe öğretim programlarının temelini oluşturmaktadır. Bu beceriler; dinleme, okuma, konuşma ve yazmadır. Ayrıca Türkçe Dersi Öğretim Programı özel amaçlar başlığı altında temel dil becerileri işaret edilerek dil becerilerinin ve yeterliklerinin geliştirilmesi, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerilerin edinilmesi hedeflenmektedir (Türkçe dersi öğretim programı [TDÖP], 2019).

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] tarafından hazırlanan öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen, kazanım adı altında bir takım beceri yer almaktadır. Bahsi geçen bu kazanımların içerisinde, Kovid 19 salgınının getirdiği ve dijitalleşen dünyanın etkisiyle daha da yaygınlaşan uzaktan eğitim sürecinde kazandırılması önemle vurgulanan “kritik” adı ile anılan kazanımlar yer almaktadır. Bu kapsamda 2020 yılında MEB Talim ve Terbiye Kurulu Öğretim Programları Daire Başkanlığı tarafından her sınıf seviyesinde kritik konu ve kazanımlar adıyla ayrıca bir Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın [TDÖP] hazırlandığı görülmektedir. Bu programda mevcut öğretim programında her bir beceri için yer alan kazanımların, hangilerinin kritik olduğu hangilerinin kritik kazanım olmadığı belirtilmiştir (TDÖP, 2020). Böylece yüz yüze veya çevrim içi gerçekleştirilen eğitim ortamında öğretmen, öğrencilere bu kazanımların tamamını kazandırmak yerine MEB tarafından kritik olarak görülen kazanımların kazandırılmasına öncelik verebilmektedir.

Temel dil becerilerinin öğrencilere benimsetilmesinde ders kitaplarında yer alan metinler ve bu metinlerle alakalı etkinlikler önemlidir.

Etkinlikler sayesinde kritik kazanımlar gerçekleştirilmektedir. Tablo 1’de 5. sınıflar için belirlenmiş kritik kazanım sayıları yer almaktadır.

Tablo 1. 5. Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı (Kritik konu ve kazanımlar)

<i>Dil becerileri</i>	<i>Mevcut Kazanım Sayısı</i>	<i>Kritik Kazanım Sayısı</i>	<i>Kritik Olmayan Kazanım Sayısı</i>
<i>Dinleme/İzleme</i>	12	7	5
<i>Konuşma</i>	7	4	3
<i>Okuma</i>	34	18	16
<i>Yazma</i>	16	10	6
<i>Toplam</i>	69	39	30

Tablo 1’de görüldüğü gibi 5. sınıf Türkçe öğretim programı kritik konu ve kazanımlar listesinde dört temel dil becerisi için toplamda 69 kazanım yer almaktadır. Bunların 39’u kritik kazanım iken 30’u kritik olmayan kazanım kategorisinde yer almaktadır. Programda bulunan becerilerin ve bu becerilerin altında verilen kazanımların kazandırılmasında en önemli gereçlerden biri ders kitaplarıdır. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı denetiminde hazırlanan genel olarak ders kitapları özel olarak ise Türkçe ders kitapları, öğrencilerin öğrenme sürecine rehberlik eden ve öğretmenlerin kullandığı başlıca materyallerdir. Özenle hazırlanan/hazırlanması gereken Türkçe ders kitapları, MEB yayınlarının dışında özel yayınevlerinden de eğitim ortamında kullanıma sunulmaktadır. Türkçe ders kitapları, her sınıf düzeyinde 8 tema ve her temada 5 metin (3’ü okuma 1’i dinleme) barındıracak şekilde hazırlanmaktadır. Tüm sınıf düzeylerinde temalara uygun ve eşit dağılım olması şartıyla 8 serbest okuma metnine de yer verilerek bir ders kitabında toplam 40 metin kullanılmaktadır (TDÖP, 2019). Türkiye’de farklı yayınevleri tarafından basılan kitapların kullanımında bir birlik söz konusu değildir. Bundan dolayı TDÖP’te yer alan temaların dağılımının tamamen kitap yazarlarının inisiyatifine bırakılmaması adına MEB öğretim programında (2019), her sınıf seviyesinde işlenmesi gereken “zorunlu tema” olarak anılan temaların bulunmasını belirtmiştir. Bu temalar; “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” temalarıdır.

Alanyazın öğretim programı ve ders kitapları özelinde tarandığında birçok çalışmanın yapıldığı tespit edilmiştir. Türk eğitim-öğretim

faaliyetlerinde başat rolde olan ders kitaplarının (Özbay, 2003) amaca ulaşılır bir şekilde kurgulanması gerekmektedir (Ceran, 2015: 123). Yapılan çalışmaların çoğunda birtakım eksikliklerin veya bir durumun tespit edildiği görülmektedir (Coşkun ve Narinç, 2018; Çevik ve Güneş, 2017; Demirel, Kökçü ve Akbaba, 2018; Deniz, Tarakçı ve Karagöl, 2019; Duman 2012; Direkçi, Akbulut ve Şimşek, 2019; Çetinkaya, 2020; Karataş, 2019; Karsak ve Özenç, 2019; Saltık, 2018; Sarıca, 2014; Siviş ve Çetinkaya, 2020; Lüle Mert, 2013; Uygun, 2019; Yaşaroğlu, 2018; Özkaya, 2020). Söz gelimi Deniz, Tarakçı ve Karagöl (2019) yaptıkları çalışmada kitap yazarlarının kazanımları bir defa kullandıktan sonra kazanım dağılımlarına dikkat etmediklerini belirlemişlerdir. Siviş ve Emiroğlu (2020) tarafından yapılan araştırmada metinlerin öğrenciye görelilik, tür dağılımı, söz varlığı ve sesletim bakımından alanyazında ve öğretim programında belirlenen ölçütlere genelde uyulmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında aynı çalışmada şiddet ve argo içerik bakımından programa uyulduğu aktarılmıştır. Son olarak Karataş (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise öğrencilerin Türkçe dersi kazanımlarına ulaşma başarı oranının %54,95 olduğunu tespit edilmiştir.

Kritik kazanımlar ile ilgili alanyazındaki eksiklikten hareketle araştırmada, öğrencilere MEB tarafından hazırlanan ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki zorunlu temalarda bulunan metin ve metne bağlı etkinliklerin kritik kazanımları barındırma durumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin eğitim hayatlarında en fazla karşılaştıkları materyal olan ders kitaplarının kritik olarak gösterilen kazanımları barındırıp barındırmadığının tespit edilmesi çalışmayı önemli hâle getirmektedir. İncelenen çalışmalarda, ders kitapları özelinde birçok çalışma yapılmış olmakla birlikte kritik kazanımların ne olduğu ve ders kitaplarında yer verilme durumunu ölçen bir çalışmanın yapılmamış olması, bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan zorunlu temalarda (Erdemler, Millî Kültür, Millî Mücadele ve Atatürk) yer alan kritik kazanımları tespit etmek amaçlandığı için nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılan konuyla ilgili olan yazılı belgelerin incelenmesi ve analizinin yapılması olarak ifade edilebilen bir araştırma yöntemidir (Karagöz, 2019; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmada, Türkçe ders kitapları kullanıldığı için doküman analizi deseni tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu/Materyali

Çalışmada, ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan zorunlu temalarda (Erdemler, Millî Mücadele ve Atatürk, Millî Kültür) yer alan kritik kazanımları belirlemenin amaçlandığı için 5. sınıf Türkçe ders kitabına müracaat edilmiştir. Ders kitapları incelendiğinde 5. sınıfa ait Türkiye’de kullanılan bir yayınevinin olduğu görülmüş ve Anıttepe Yayıncılık’a ait olan 5. sınıf Türkçe ders kitabı temin edilmiştir.

Verilerin Toplanma Süreci

Araştırmadaki veriler; Anıttepe Yayıncılık’a ait 5. sınıf Türkçe ders kitabında zorunlu temalarda yer alan 15 metin (9 okuma, 3 dinleme ve 3 serbest okuma metni) ve metne bağlı etkinliklerden toplanmıştır. Bu metinlerin ve etkinliklerin kritik kazanımları ne ölçüde barındırdığının belirlenmesi için MEB tarafından yayımlanan “Kritik Konu ve Kazanımlar Programı” dikkate alınmıştır. Araştırmacılar tarafından zorunlu temalardan seçilen bu metinler ve etkinlikler incelenmiştir. Bu metinlerin ve etkinliklerin kritik kazanımlarda yer alan ifadelere uygunluğu uzman görüşü alınarak belirlenmiştir. Uzmanlar ile araştırmacıların çeliştiği noktada ise çelişen ifadeler araştırmadan çıkarılmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmaya konu olan ders kitabı temin edildikten sonra öncelikle herhangi bir kayıt tutulmadan okunmuş ve bütün hakkında bir fikir edinilmiştir. Daha sonra araştırmacılar tarafından “Kritik Konu ve

Kazanımlar Tablosu’ndan yola çıkarak veri seti oluşturulmaya başlanmıştır. Genel çerçevede kazanımların beceri özelinde görünümü betimsel analiz yoluyla tespit edilmiştir. Betimsel analiz sonucunda oluşan veri seti daha da derinleştirilerek içerik analizine tabii tutularak yeniden gözden geçirilmiş ve dört temel dil becerisi altında yer alan kazanımların görünümleri tespit edilmiştir.

Elde edilen verilerin geçerli ve güvenilir olduğunu ortaya koymak için birtakım önlemler alınmıştır. İlk olarak inandırıcılığı artırabilmek için veri seti birden fazla araştırmacı tarafından okunarak veri hâkimiyeti sağlanmıştır. Sonuçların benzer çalışmalara aktarılabilmesi için çalışmada incelenen kitapların künyelerine ilişkin bilgilere açıkça yer verilmiştir. Çalışmanın güvenilirliğini artırabilmek için ilgili kategoriler altında yer alan kazanımlar doğrudan aktarımla verilmiş, bu kazanımların hangi metnin hangi etkinliğinde geçtiği açıkça belirtilip etkinlik örnekleri görsel olarak sunulmuştur.

Sınırlılıklar

Bu çalışmada, Anıttepe Yayıncılık’a ait 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan yalnızca zorunlu temalar (Erdemler, Millî Mücadele ve Atatürk, Millî Kültür) kritik kazanımlar özelinde incelenmiştir.

Bulgular

Araştırmada 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan Millî Mücadele ve Atatürk, Millî Kültürümüz ve Erdemler adlı zorunlu temalarda bulunan kritik kazanımlar becerilere göre tasnif edilmiştir. Tabloların altında yer alan açıklamalarda kritik kazanımların temanın hangi bölümünde yer aldığını gösteren doğrudan alıntılara yer verilmektedir. Her bir alıntıdan sonra etkinlik ismi ve yer yer görseller verilmektedir. İncelenen Türkçe ders kitabında yer alan dinleme becerisine ait kritik kazanımlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Dinleme Becerisine Ait Kritik Kazanımlar

	<i>f</i>
T. 5.1.10. Dinledikleri/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	3
T.5.1.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	2
T. 5.1.8 Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	2
T.5.1.3. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.	1
T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	1
T.5.1.5.Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	1
T.5.1.9. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	0

Tablo 2’de Türkçe ders kitabında yer alan zorunlu temalarda bulunan dinleme becerisine ait kritik kazanımlar gösterilmiştir. Geçiş sıklığı diğer dinleme becerisi kazanımlarına göre daha fazla olan kazanımın, “Dinledikleri/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.” olduğu görülmektedir. Örnek olarak Erdemler temasında yer alan “Paylaşım” adlı dinleme/izleme metnindeki 5. etkinlikte dinlenen şiirin dörtlüklerinin konu bakımından aynı doğrultuda olup olmadığı ve şiirin tamamında konu olarak bir tutarlılık olup olmadığı sorularak bu kazanım sağlanmıştır:

5. ETKİNLİK Dinlediğiniz şiirin dörtlükleri konu bakımından aynı doğrultuda mıdır? Şiirin tamamında konu olarak bir tutarlılık var mıdır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Bunun yanında Millî Kültürümüz temasında da kazanımın yine bir dinleme metni olan “Ali Kuşçu” adlı metinde görüldüğü tespit edilmiştir. 6. etkinlikte yer alan “Aşağıdaki soruları izlediğiniz çizgi filme göre cevaplayarak filmi değerlendiriniz.” cümlesi, bahsi geçen kazanıma hizmet etmektedir.

Geçiş sıklığı diğer kazanımlara oranla daha fazla olan bir diğer kazanım ise “Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.” kazanımıdır. Millî Mücadele ve Atatürk temasında yer alan “Bir Temmuz Gecesi” isimli dinleme metninde bahsi geçen kazanıma rastlanmıştır. Dinleme metninin 6. etkinliğinde bulunan, “Aşağıdaki hikâye haritasında boş bırakılan yerleri dinlediğiniz metinden hareketle doldurunuz.” cümlesi bu kazanıma hizmet etmektedir. Erdemler temasında yer alan “Paylaşım” adlı dinleme/izleme metnindeki 3.

etkinlikte dinlenen şiirin ana duygusunun yazılmasının istenmesi de bu kazanımı işaret etmektedir.

Dinleme becerisinde yer alan bir diğer kazanım ise “Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.” kazanımıdır. Bu kazanımın ilki Erdemler temasında bulunan “Dikkat Edelim” bölümünde diğeri ise “İyiliğin Değerini Bilen Kim?” adlı okuma metninde görülmektedir. “Dikkat Edelim” bölümünde, “Metni okurken öğretmeninizin vurgu ve tonlamalarına dikkat ediniz. Metinde yer alan varlık ve şahıs kadrosunun özelliklerine uygun olarak rol dağılımı yapınız. Metni bu özelliklerine dikkat ederek okuyunuz.” ifadesiyle bu kazanım verilmek istenmiştir.

Son olarak geçiş sıklığı diğer kazanımlara oranla daha az olan “Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.”, “Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.” ve “Dinlediklerini/izlediklerini özetler.” kazanımları ele alınmıştır. “Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.” kazanımı Millî Kültürümüz temasında bulunan “Ali Kuşçu” adlı dinleme metninin 1. etkinliğinde gözlemlenmiştir. Etkinlikte öğrencilerin dinledikleri metinde geçen konunun ne olduğunu belirleyebilmeleri için cümlelerde boşluklar bırakılmış ve bu boşlukları öğrencilerin tamamlamaları beklenmiştir. “Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.” kazanımı da “Ali Kuşçu” adlı dinleme metninin 3. etkinliğinde tespit edilmiştir:

3. ETKİNLİK Aşağıdaki soruları izlediğiniz çizgi filmde hareketle cevaplayınız. 1) Ali Kuşçu, nasıl bir ortamda büyümüştür? 2) Ali Kuşçu'nun sarayda eğitim almasını sağlayan olay nedir? 3) Ali Kuşçu, Kirman şehrinde ne yapmıştır? 4) Ali Kuşçu'nun Tebriz şehrine kaçmasına neden olan olay nedir? 5) Ali Kuşçu'nun rasathanedeki ilk görevi nedir? 6) Sultan Uzun Hasan, Ali Kuşçu'yu neden İstanbul'a göndermiştir? 7) Fatih Sultan Mehmet, Ali Kuşçu'dan ne istemiştir? 8) Ali Kuşçu, İstanbul'da hangi eksikliği görmüştür? Bu eksikliği gidermek için ne yapmıştır?
--

Aynı şekilde “Dinlediklerini/izlediklerini özetler.” kazanımı da geçiş sıklığı az olan diğer iki kazanımda olduğu gibi “Ali Kuşçu” adlı dinleme metninde görülmüştür. Metnin 5. etkinliğinde bulunan “İzlediğiniz çizgi

filmden hareketle Ali Kuşçu'nun hayatını özetleyiniz." cümlesi kazanıma açıkça hizmet etmektedir.

Tablo 3. Konuşma Becerisine Ait Kritik Kazanımlar

	<i>f</i>
T. 5.2.2. Hazırlıksız konuşma yapar.	19
T.5.2.1. Hazırlıklı konuşma yapar.	9
T.5.2.6 Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	3
T.5.2.7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	1

Türkçe ders kitaplarında bulunması hedeflenen konuşma becerisine yönelik kritik kazanımların geçiş sıklığı Tablo 3'te gösterilmiştir. Geçiş sıklığı en fazla olan konuşma kazanımının "Hazırlıksız konuşma yapar." kazanımı olduğu gözlemlenmiştir. Bu kazanımın büyük çoğunluğunun 'Hazırlık Çalışmaları' bölümünde yer aldığı gözlemlenmiştir. Söz gelimi Millî Mücadele ve Atatürk temasında "Mustafa Kemal'in Kağnısı" adlı okuma metninden önceki 'Hazırlık Çalışmaları'nda geçen ' "Kurtuluş Savaşı" ifadesi size neler çağırıştırıyor.' cümlesi bu kazanıma işaret etmektedir. Aynı şekilde "Dumlupınar Savaşı" adlı metinden önceki 'Hazırlık Çalışmaları'nda geçen "Atatürk'e "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" sözünü söyleten gelişmeler nelerdir? Arkadaşlarınızla tartışarak belirleyiniz." cümlesi de "Bir Temmuz Gecesi" adlı dinleme metninden önceki 'Hazırlık Çalışmaları'nda geçen "Demokrasi" kavramı sizde ne çağırıştırıyor?" cümlesi de hazırlıksız konuşmaya örnek olarak verilebilmektedir. Bunun yanında Erdemler temasında yer alan "Büyüklerle Saygı" adlı metnin 7. etkinliğinde "Ulular köprü olsa basıp geçme" sözünün sınıf ortamında tartışılmasının istenmesi öğrencilerin hazırlıksız konuşma becerilerini geliştirmek için verilmiştir.

Geçiş sıklığı diğer kazanımlara oranla daha fazla olan bir diğer kazanım ise "Hazırlıklı konuşma yapar." kazanımıdır. Konuşma becerisine ait bu kazanımın ise Bir Sonraki Derse Hazırlık bölümü de dâhil olmak üzere zorunlu temaların pek çok bölümünde yer aldığı görülmektedir. Örnek verilecek olursa Millî Kültürümüz temasında "Boğaç Han" adlı okuma metnine geçmeden 'Hazırlık Çalışmaları'nda "1. İsminizin size nasıl verildiği hakkında öğrendiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız. 2. Türk kültüründe isim verme geleneği ve Dede Korkut Hikâyeleri hakkında

neler öğrendiniz? Anlatınız.” ifadeleri öğrencilerin önceden hazırlık yaptıktan sonra bu konuşmaları sınıfla paylaşmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun yanında Millî Mücadele ve Atatürk temasında “Dumlupınar Savaşı” adlı okuma metninin 8. etkinliğinde bu kazanım açıkça görülmektedir:

8. ETKİNLİK “Millî Mücadele yıllarında yaşamış olsaydınız vatanımızın düşman işgalinden kurtulması için neler yapardınız?” konulu hazırlıklı konuşmanızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Konuşmanızı yaparken dönemin şartlarını, insanların duygularını, yaşadıklarını ve değer yargılarını göz önünde bulundurunuz.

Erdemler temasında ise “Büyüklerle Saygı” adlı okuma metnine geçmeden önce Bir Sonraki Derse Hazırlık bölümünde öğrencilerden hazırlıklı konuşma yapmaları istenmiştir. Bir sonraki kazanım olan “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” kazanımının tamamının Erdemler temasında yer alan “Yaşama Sevinci” adlı metinde geçtiği tespit edilmiştir. Metnin 8. ve 9. etkinliklerinde bağlantı ifadelerinin vurgulanmış olması bahsi geçen kazanımı öne çıkarmıştır:

8. ETKİNLİK Aşağıdaki cümleleri koyu renkte yazılan kelimelere dikkat ederek okuyunuz. Soruları cevaplayınız.

Münevver teyzenin haberi yok **ama** birlikte bekliyoruz postacıyı.

Kendisi de inanmamıştı belki **ama** Münevver teyzeye mektup vardı.

a) Bu kelime düşüncenin akışını değiştirmiş midir? Açıklayınız.

.....

b) Koyu yazılan kelimeler, cümleye nasıl bir anlam katmıştır? Yazınız.

.....

9. ETKİNLİK Aşağıda verilen cümlelerdeki boşluğa, uygun bağlantı ve geçiş ifadeleri yazınız.

- Günlerce çalıştı işi zamanında teslim edemedi.
- Onunla bu konuyu konuşmayı düşündüm beni anlamayacağını fark edince konuşmaktan vazgeçtim.
- Avrupa’da tahsilini tamamlamak istiyordu şartlar imkân vermedi.

Son olarak yine aynı metnin sonunda yer alan Bir Sonraki Derse Hazırlık bölümünde ise “Hazırlıklı konuşma yapar.”, “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” ve “Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” kazanımlarının üçünün birden barındırıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. Okuma Becerisine Ait Kritik Kazanımlar

	<i>f</i>
Anlama-T.5.3.19. Metinle ilgili sorulara cevap verir.	15
Anlama-T.5.3.17. Metni yorumlar.	9
Akıcı Okuma-T.5.3.4. Okuma stratejilerini kullanır.	7
Anlama -T.5.3.28. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.	7
Anlama -T.5.3.12. Metin türlerini ayırt eder.	6
Anlama-T.5.3.14. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	6
Anlama-T.5.3.20. Metnin konusunu belirler.	6
Anlama-T.5.3.21. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	6
Anlama-T.5.3.22. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	5
Anlama-T.5.3.31. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	5
Anlama-T.5.3.15. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.	4
Söz Varlığı-T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder.	2
Anlama-T.5.3.13. Okuduklarını özetler.	2
Söz Varlığı-T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.	2
Anlama-T. 5.3.33 Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.	1
Anlama-T. 5.3.29. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.	1
Anlama-T. 5.3.25. Medya metinlerini değerlendirir.	1
Söz Varlığı-T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar.	0

İncelenen zorunlu temalarda bulunan okuma becerileri arasında belirlenmiş kritik kazanımların görünümü Tablo 4’te gösterilmektedir. Belirlenen 3 zorunlu temada da kritik okuma becerisi kazanımlarından geçiş sıklığı en fazla olan kazanımın “Metinle ilgili sorulara cevap verir.” olduğu tespit edilmiştir. 2. tema olan Millî Mücadele ve Atatürk temasında, 4. tema olan Millî Kültürümüz temasında ve 7. tema olan Erdemler temasındaki tüm okuma metinlerinde yer alan etkinliklerin en az birinde “Metinle ilgili sorulara cevap verir.” kazanımına hizmet edecek ibarelere rastlanmıştır. Millî Mücadele ve Atatürk temasında bulunan “Mustafa Kemal’in Kağnısı” isimli okuma metninin 2. ve 4. etkinliklerinde, “Dumlupınar Savaşı” isimli okuma metninin 5.

etkinliğinde, “6 Mart 1915 Gecesi” isimli okuma metninin 3. ve 5. etkinliklerinde “Metinle ilgili sorulara cevap verir.” kazanımına hizmet edebilecek veriler yer almaktadır:

3. ETKİNLİK Aşağıdaki soruları okuduğunuz metne göre cevaplayınız.

1) Cevat Bey’in Nazım Bey’e verdiği görev nedir?
.....

2) Nazım Bey, görevi ile ilgili ne düşünüyor? Görevini yerine getirme kararlılığı içinde midir? Açıklayınız.
.....

3) Nazım Bey, geminin komutanlığı için kimi seçmiştir?
.....

4) Yüzbaşı Hakkı Bey, sağlık sorunu yaşamasına rağmen bu görevi neden kabul etmiştir?
.....

5. ETKİNLİK Aşağıdaki hikâye haritasında boş bırakılan yerleri okuduğunuz metinden hareketle doldurunuz.

6 MART 1915 GECEŚİ	
Olay	Olayın geçtiğı yer
	Kahramanlar
Olayın geçtiğı zaman	Anlatıcı

Millî Kültürümüz temasında da “Kilim” adlı okuma metninin 2. etkinliğinde, “Vatan yahut Silistre” adlı okuma metninin 2. ve 3. etkinliklerinde, “Boğaç Han” adlı okuma metninin 4. etkinliğinde “Metinle ilgili sorulara cevap verir.” kazanımına hizmet edebilecek veriler yer almaktadır.

Erdemler temasında ise “İyiliğın Değerini Bilen Kim?” isimli okuma metninin 8. etkinliğinde, “Büyüklerle Saygı” isimli okuma metninin 3. etkinliğinde, “Yaşama Sevinci” isimli okuma metninin 2. ve 4. etkinliklerinde “Metinle ilgili sorulara cevap verir.” kazanımına hizmet edebilecek veriler yer almaktadır. Tüm bu etkinliklerin yanında Tema Değerlendirme Sorularında 3 temada da soruların metne göre yanıtlanması beklenmesi bu kazanımı işaret etmektedir.

Okuma becerilerinde yer alan kazanımlar arasında kritik olarak betimlenen kazanımlardan geçiş sıklığı en fazla olan kazanımlardan biri de “Metni yorumlar.” kazanımıdır. Millî Mücadele ve Atatürk temasında “Mustafa Kemal’in Kağnısı” adlı metinde (2. Etkinlik, 3. Etkinlik, 7. Etkinlik); Millî Kültürümüz temasında “Vatan yahut Silistre” adlı

metinde (2. Etkinlik), “Boğaç Han” adlı metinde (1. Etkinlik); Erdemler temasında “İyiliğin Değerini Bilen Kim?” Adlı metinde (7. Etkinlik) , “Yaşama Sevinci” adlı metinde (2.Etkinlik, 7. Etkinlik) ve Tema Değerlendirme Sorularında (A. Bölümü) bu kazanıma ait veriler tespit edilmiştir:

AKILLI ÇİFTÇİ

Akıllı bir çiftçi varmış. Ama bu çiftçinin oğullarıyla başı dertteymiş. Çünkü oğulları birbirleriyle hiç geçinemez, durmadan çekişirlermiş. Çiftçi, oğullarına ne dediyse kâr etmemiş. Çocuklar o kötü huylarını bir türlü değiştirmemişler. Atışıp çekişmeye devam etmişler. Adamcağız sözle başa çıkamayacağını anlayıp “Bari şunlara bir örnek göstereyim.” demiş. Oğullarını yanına çağırması. Onlardan birkaç demet de çubuk istemiş. Oğullarını karşısına almış. Çubukların hepsini bir demet yapıp bağlamış. Sonra oğullarına verip “Kırın bakayım şunları!” demiş. Çocuklar uğraşmışlar, didinmişler ama çubukları bir türlü kıramamışlar. Bunun üzerine çiftçi, demeti onlardan alıp çözmüş. Çocukların hepsine birer çubuk verip “Şimdi kırın bakalım.” demiş. Çocukların hepsi de ellerindeki çubukları kolayca kırmışlar. Baba “Görüyorsunuz ya evlatlarım.” demiş. “Birlik olursanız düşmanlarınız size bir şey yapamaz. Ama birbirinizle geçinemez, çekişmeye devam ederseniz düşmanlarınıza tek başınıza karşı koyamazsınız, yenilip gidersiniz.”

Ezop Masalları

A. 1, 2, 3, 4 ve 5. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

1. Çiftçinin başı oğullarıyla niçin derttedir?

.....

2. Çiftçi, oğullarını kötü huylarından vazgeçirebilmek için ne yapmıştır?

.....

5. Çiftçinin yerinde siz olsaydınız çocuklarınızı bu kötü huydan vazgeçirmek için ne yapardınız? Açıklayınız.

.....

“Metni yorumlar.” kazanımından sonra frekans değeri yüksek bir diğer kazanım olan “Okuma stratejilerini kullanır.” kazanımı da Türkçe ders kitaplarında yer alan üç zorunlu temada da yer almaktadır. Örnek verilecek olursa Millî Mücadele ve Atatürk temasında bulunan Dikkat Edelim! bölümünde geçen, “Şiirin bölümlerini belirleyiniz. Bölüm sayısı kadar sınıfta gruplar oluşturunuz. Gruplar hâlinde şiiri okuyunuz. Okuma sürecini tamamladıktan sonra kendi bölümünüzü ezberleyiniz.” şeklindeki cümleler kazanımı açık bir şekilde işaret etmektedir. Bunun yanında Millî Kültürümüz temasında yer alan “Boğaç Han” adlı metnin vurgu, tonlama ve noktalama işaretlerine dikkat edilerek sesli okunması istenmektedir. Erdemler temasında ise Hazırlık Çalışmaları başlığında “Yaşama Sevinci” sözünün öğrenciye ne çağrıştırdığının sorulması ve öğrencinin bu yönde konuşturulması, “Hazırlıksız konuşma yapar.” kazanımına; ezberlediği şiiri arkadaşlarına okuması ise “Okuma stratejilerini kullanır.” kazanımına hizmet etmektedir.

“Okuma stratejilerini kullanır.” kazanımından sonra frekans olarak eşdeğer olan “Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.” kazanımı da ders kitaplarında yer edinmiştir. Bu kazanımın genel itibarıyla Bir Sonraki Derse Hazırlık bölümünde sunulduğu gözlemlenmiştir. Söz gelimi Millî Mücadele ve Atatürk temasında “Bir Temmuz Gecesi” adlı dinleme metninden önceki derse hazırlık bölümünde 15 Temmuz gecesi ile ilgili gazete, dergi ve internet sitelerinden araştırma yapınız. Araştırma sonuçlarınızı sınıfa getiriniz.” ifadesi bu kazanımı göstermektedir. Bunun yanında Millî Kültürümüz temasında bulunan “Kilim” adlı metnin 6. etkinliğinde de açık bir şekilde tespit edilmiştir.

Erdemler temasında da “Bir Bardak Sütün Hatırı” isimli serbest okuma metninden önceki Derse Hazırlık bölümünde barkod sisteminin ne işe yaradığının araştırılması istenerek bu kazanım vurgulanmıştır.

Okuma becerileri arasında yer alan kritik kazanımlardan aynı geçiş sıklığına sahip olan kazanımlar ise “Metin türlerini ayırt eder.”, “Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.”, “Metnin konusunu belirler.” ve “Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.” kazanımlarıdır. Millî Mücadele ve Atatürk temasında bulunan “6 Mart 1915 Gecesi” metninin 8. etkinliğinde geçen ‘ “6 Mart 1915 Gecesi” adlı metinle aşağıdaki Çanakkale şiirini biçim ve tür yönünden karşılaştırınız.’ cümlesi bu kazanıma hizmet etmektedir. Millî Kültürümüz temasındaki “Kilim” metninin 4. etkinliğinde “Aşağıdaki metin ile okuduğunuz metni tür ve biçim özellikleri yönünden karşılaştırınız.” denilerek tür ayrımı belirtilir.

Millî Mücadele ve Atatürk temasında “Mustafa Kemal’in Kağnısı” metninin 3.etkinliğinde “Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.” kazanımı tespit edilmiştir. Erdemler temasının sonunda bulunan Tema Değerlendirme Sorularında da “Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.” kazanımına ve “Metnin konusunu belirler.” kazanımına hizmet eden verilerin olduğu gözlemlenmiştir. Millî Kültürümüz temasında “Vatan yahut Silistre” metninin 4. etkinliğinde “Okuduğunuz metnin konusunu ve ana fikrini yazınız.” ifadesi ise “Metnin konusunu belirler.” kazanımının doğrudan verildiğini göstermektedir. Aynı şekilde Erdemler temasında yer alan “Büyüklerle Saygı” metninin 4. etkinliğinde, okunan metnin konusunun ve ana fikrinin yazılması bu kazanımın gerçekleşmesinde yardımcı olmaktadır. Son olarak “Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.” kazanımı, Millî Mücadele ve Atatürk adlı zorunlu temada bulunan “Dumlupınar

Savaşı” adlı metnin hem Hazırlık Çalışmaları bölümünde hem de 1. etkinliğinde açıkça belirtilmiştir.

Ders kitaplarında yer alan okuma kazanımlarından bir diğeri ise “Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.” kazanımıdır. Örnek olarak Millî Mücadele ve Atatürk temasındaki “Mustafa Kemal’in Kağnısı” adlı metnin 2. etkinliğinde bulunan “6. Günlük hayatınızdaki sorumluluklarınızı yerine getirirken karşılaştığınız zorluklara nasıl çözümler üretiyorsunuz?” ifadesi açıkça kazanımı karşılamaktadır. Bunun yanında Erdemler temasında yer alan “Yaşama Sevinci” adlı metnin 4. etkinliğinde, okunan metinde geçen soruna öğrencinin çözümler bulması ve “ben olsaydım...” şeklinde devam eden cümleyi tamamlaması bu kazanımı işaret etmektedir.

“Kökleri ve ekleri ayırt eder.” kazanımı, “Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.” kazanımı ve “Okuduklarını özetler.” kazanımı da geçiş sıklığı aynı olan kazanımlardandır. Türkçe ders kitaplarında yer alan zorunlu temalarda çocuklara sunulan bu kazanımların ilki “Kökleri ve ekleri ayırt eder.” kazanımıdır. Millî Kültürümüz ve Erdemler temalarında bulunan bu kazanım, Millî Kültürümüz temasında “Kilim” adlı eserin 5. etkinliğinde “a) Aşağıdaki kelimelerin anlamlı en küçük parçasını örnekteki gibi daire içine alınız. b) Daire içine aldığınız bu kelimelere örnekteki gibi farklı ekler getiriniz. Yeni oluşturduğunuz bu kelimeleri birer cümlede kullanınız.” şeklinde gözlemlenmiştir. “Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.” kazanımına gelindiğinde ise bu kazanım, Millî Mücadele ve Atatürk temasının hem “6 Mart 1915 Gecesi” adlı metnin 6. etkinliğinde hem de tema sonunda yer alan Tema Değerlendirme Sorularında yer almaktadır. “Okuduklarını özetler.” kazanımı da Millî Mücadele ve Atatürk temasında “Dumlupınar Savaşı” adlı metnin 5. etkinliğinde ve “6 Mart 1915 Gecesi” adlı metnin 7. etkinliğinde tespit edilmiştir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan kritik okuma kazanımları arasında geçiş sıklığı en az olan son kazanımlar ise “Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.”, “Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular” ve “Medya metinlerini değerlendirir.” kazanımlarıdır. İlk olarak “Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.” kazanımı, Erdemler temasında bulunan “İyiliğin Değerini Bilen Kim?” adlı metnin 2. etkinliğinde geçen “Metinde kullanılan ‘gözden kaybolmak’ ve ‘göz kulak olmak’ deyimleri metnin anlatımına nasıl bir katkı sağlamıştır? Açıklayınız.” ifadesi ile

sağlanmaya çalışılmıştır. “Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.” kazanımı ise Millî Kültürümüz temasında bulunan “Kilim” adlı metnin 6. etkinliğindeki “<http://www.kultur.gov.tr/> adresinden aldığınız bilgilere güveniyor musunuz? Neden?” cümlesinden tespit edilmiştir. Son olarak “Medya metinlerini değerlendirir.” kazanımı Millî Kültürümüz temasında bulunan “Ali Kuşçu” adlı dinleme metninde bulunan 7. etkinlikte sunulmuştur.

Tablo 5. *Yazma Becerisine Ait Kritik Kazanımlar*

	<i>f</i>
T.5.4.5. Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.	13
T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.	8
T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.	7
T. 5.4.8 Sayıları doğru yazar.	4
T.5.4.1 Şiir yazar.	3
T. 5.4.15 Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.	3
T. 5.4.11 Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.	1
T. 5.4.9 Yazdıklarını düzenler.	0
T.5.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	0
T.5.4.14. Kısa metinler yazar.	0

Tablo 5’te Türkçe ders kitabında yer alan zorunlu temalarda bulunan yazma becerisine ait kritik kazanımlar gösterilmiştir. Geçiş sıklığı diğer yazma becerisi kazanımlarına göre daha fazla olan kazanımın, “Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.” olduğu görülmektedir. Örnek verilecek olursa Millî Mücadele ve Atatürk temasında “Mustafa Kemal’in Kağnısı” adlı metinde yer alan 10. etkinlikte geçen, “a) Aşağıdaki dizinin sonunda hangi noktalama işareti kullanılmıştır? Bu işaretin kullanılma sebebi nedir? b) Aşağıdaki cümleleri noktalama işaretlerine dikkat ederek okuyunuz. Soru işaretinin kullanım özelliklerini dikkate alarak ilgili açıklamayla eşleştiriniz.” ifadeleri bu kazanıma hizmet etmektedir. Aynı temada yer alan “Dumlupınar Savaşı” adlı metnin 9. etkinliğindeki “a) Metinden alınan cümlede altı çizili kelimeler niçin büyük harfle başlamıştır? b) Aşağıdaki paragrafta büyük harflerin yazımı ile ilgili yanlışlıklar yapılmıştır. Yanlış yazılan kelimeleri işaretleyiniz.” cümleleri de aynı kazanıma hizmet etmektedir. Erdemler temasında ise “Yaşama Sevinci” adlı metnin 10.

etkinliğinde “Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.” kazanımı açıkça görülmektedir:

10. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki cümlede köşeli ayraç niçin kullanılmıştır? Yazınız.

Halikarnas Balıkçısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1890-1973)] en güzel eserlerini Bodrum’da yazmıştır.

b) Köşeli ayraça örnek verebileceğiniz bir cümle kurunuz.

“Bilgilendirici metin yazar.” kazanımı Millî Kültürümüz temasında “Kilim” adlı eserin 10. etkinliğinde bulunan “Kültürümüzde kilimin yerini anlatan bilgilendirici bir metin yazınız.” ifadesi bu kazanımı işaret etmektedir. Bir diğer yazma kazanımı ise “Hikâye edici metin yazar.” kazanımıdır. Bu kazanım, Millî Kültürümüz temasında “Boğaç Han” adlı metinde 5. etkinlikte gözlemlenmiştir:

5. ETKİNLİK Okuduğunuz metindeki olayı siz anlatsaydınız nasıl kurgulardınız?

Benim Kahramanlarım:

Olayın Geçtiği Yer:

Olay:

Aynı metnin 8. etkinliğinde, “Türklerde isim verme geleneklerini dikkate alarak kendinize bir isim veriniz. Bu ismin size verilmesine neden olan olayı kurgulayarak bir hikâye yazınız.” cümlesi bu kazanıma hizmet etmektedir. Erdemler temasında ise “Yaşama Sevinci” adlı metnin 3. etkinliğinde, “Okunan metindeki hikâye unsurlarının belirlenip yazılmasının istenmesi ile bu kazanım sağlanabilir.” ifadesi ile bahsi geçen kazanım vurgulanmıştır.

“Sayıları doğru yazar.” kazanımı ise sadece Erdemler temasında bulunan “Büyüklerle Saygı” isimli metninde ve o temanın Tema Değerlendirme Sorularında yer almaktadır. “Büyüklerle Saygı” isimli metnin 8. etkinliğinde verilen cümlelerde bulunan sayıların kullanımlarının görülmesi ve o yönde okunması ile ilgili yönlendirme bu kazanımı işaret etmektedir. Metnin 9. etkinliğinde ise sayılarda yapılan yanlışlıkların tespit edilmesinin istenmesi açık bir şekilde bu kazanımı betimlemektedir.

“Şiir yazar.” kazanımı ve “Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.” kazanımı ise geçiş sıklığı aynı olan kazanımlardandır. Millî Kültürümüz temasında “Vatan yahut Silistre” adlı metinde bulunan 9. etkinlikte geçen “Aşağıdaki görsel size neler çağırıyor? Çağrışımınızdan hareketle “vatan sevgisi” ile ilgili bir şiir yazınız.” ifadeleri “Şiir yazar.” kazanımına hizmet etmektedir. Erdemler temasında bulunan “Büyüklerle Saygı” metnin 11. etkinliğinde büyükleri sevip saymak ile ilgili bir şiir yazılması ile bahsi geçen kazanım sağlanabilir.

“Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.” şeklindeki yazma kazanımı ise “Bilgilendirici metin yazar.” veya “Hikâye edici metin yazar.” kazanımları ile birlikte kullanılmaktadır. Örnek olarak Millî Kültürümüz temasında bulunan “Kilim” adlı eserin 10. etkinliğinde, “Kültürümüzde kilimin yerini anlatan bilgilendirici bir metin yazınız.” geçen ifade ile “Boğaç Han” adlı eserin 8. etkinliğinde, “Türklerde isim verme geleneklerini dikkate alarak kendinize bir isim veriniz. Bu ismin size verilmesine neden olan olayı kurgulayarak bir hikâye yazınız.” geçen ifade belirtilen kazanımı işaret etmektedir. Erdemler temasında “Yaşama Sevinci” adlı eserin 11. etkinliğinde ise serim ve çözüm bölümleri verilen bir hikâyenin düğüm bölümünün tamamlanması istenmiş ve tamamlanan bu hikâyeye uygun bir başlık koyulması istenmiştir.

Son olarak Erdemler temasında bulunan “İyiliğin Değerini Bilen Kim?” adlı metnin 11. etkinliğinde verilen cümlelerde ünlü düşmesine uğrayan kelimelerin işaretlenmesi ve ünlü düşmesine örnek olabilecek kelimelerin geçtiği cümleler kurulmasının istenmesi “Yazılarında ses olaylarına uğrayan kelimeleri doğru kullanır.” kazanımına işaret etmektedir

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan zorunlu temalardaki metinlerin ve etkinliklerin kritik kazanımları barındırma durumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu kritik konu ve kazanımlar, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Öğretim Programları Daire Başkanlığı tarafından 2020 yılı Şubat ayında Türkçe Dersi Öğretim Programı için gerçekleştirilmesi beklenen “Kritik Konu ve Kazanımlar” listesi temel alınarak incelenmiştir.

Araştırma bulgularına ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

Türkçe ders kitabında 2. tema olan “Millî Mücadele ve Atatürk” zorunlu temasında en çok okuma becerisi başlığı altında bulunan “Metinle ilgili sorulara cevap verir.” kazanımına yer verilmiştir. Bu kazanımdan sonra yine okuma becerisi başlığı altında bulunan “Metni yorumlar.” ve konuşma becerisi başlığı altında bulunan “Hazırlıksız konuşma yapar.” kazanımlarına diğerlerine göre daha çok yer verildiği tespit edilmiştir. Dinleme becerisi başlığı altında bulunan kritik kazanımlardan yalnızca “Dinledikleri/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.” kazanımına, yazma becerisinde ise yalnızca “Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.” ve “Bilgilendirici metin yazar.” kazanımlarına yer verilmiştir. Konuşma becerisi altında verilen kritik kazanımların kullanımına bakıldığında ise “Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” ve “Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” kazanımlarının hiç yer almadığı belirlenmiştir. Okuma becerisi başlığı altında bulunan “Metnin konusunu belirler.”, “Görsellerle ilgili soruları cevaplar.”, “Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.”, “Kökleri ve ekleri ayırt eder.”, “Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.”, “Bilgi kaynaklarının

güvenirliğini sorgular.”, “Medya metinlerini değerlendirir.” ve “Yapım ekinin işlevlerini açıklar.” kazanımlarına yer verilmemiştir.

Türkçe ders kitabında 4. tema olan “Millî Kültürümüz” zorunlu temasında yine en çok okuma becerisi başlığı altında bulunan “Metinle ilgili sorulara cevap verir.” kazanımına yer verilmiştir. Okuma becerisi altında bulunan “Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.”, “Görsellerle ilgili soruları cevaplar.”, “Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.”, “Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.”, “Okuduklarını özetler.”, “Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.”, “Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.” ve “Yapım ekinin işlevlerini açıklar.” kazanımlarına ise yer verilmemiştir.

Dinleme becerisi başlığı altında bulunan “Dinledikleri/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.”, “Dinlediği/izlediği hikâyeye edici metni canlandırır.” ve “Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.”

Kritik kazanımlarına yer verilmemiştir. Konuşma becerisi başlığı altında verilen kritik kazanımlara bakıldığında yalnızca “Hazırlıklı konuşma yapar.” ve “Hazırlıksız konuşma yapar.” kazanımlarına yer verildiği diğer kazanımlara yer verilmediği görülmektedir. Bu tema yazma becerisi özelinde incelendiğinde kritik kazanımlardan sadece “Bilgilendirici metin yazar.”, “Hikâyeye edici metin yazar.”, “Şiir yazar.” ve “Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.” kazanımlarına yer verilmiştir.

Türkçe ders kitabında 7. tema olan “Erdemler” zorunlu temasında da okuma becerisi altında aynı şekilde en çok “Metinle ilgili sorulara cevap verir.” kazanımına yer verildiği gözlemlenmiştir. Okuma becerisi altında bulunan kritik kazanımlardan “Metin türlerini ayırt eder.”, “Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.”, “Görsellerle ilgili soruları cevaplar.”, “Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.”, “Okuduklarını özetler.”, “Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.”, “Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.”, “Medya metinlerini değerlendirir.” ve “Yapım ekinin işlevlerini açıklar.” kazanımlarına yer verilmediği tespit edilmiştir. Dinleme becerisi başlığı altında yalnızca “Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.”, “Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.” ve “Dinlediği/izlediği hikâyeye edici metinleri canlandırır.” kazanımlarına yer verilmiştir. Konuşma becerisi başlığı altında verilen kritik kazanımların tamamına yer verildiği

görülmektedir. Bu tema yazma becerisi temel alınarak incelendiğinde ise “Bilgilendirici metin yazar.”, “Yazdıklarını düzenler.”, “Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” ve “Kısa metinler yazar.” kritik kazanımlarına yer verilmemiştir. Dinleme becerisi başlığı altında “Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.” kritik kazanıma; okuma becerisi başlığı altında “Yapım ekinin işlevlerini açıklar.” kritik kazanıma; yazma becerisi başlığı altında ise “Yazdıklarını düzenler.”, “Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” ve “Kısa metinler yazar.” kritik kazanımlarına zorunlu temaların hiçbirinde yer verilmemiştir. Bu temada konuşma becerisi başlığı altında bulunan tüm kritik kazanımlara ise yer verildiği tespit edilmiştir.

Zorunlu temaların tamamında, okuma becerisi başlığı altında bulunan “Metinle ilgili sorulara cevap verir.” kazanımına oldukça fazla yer verilmesi sonucu Deniz, Tarakçı ve Karagöl’ün (2019) çalışmasında kazanım dağılımına dikkat edilmediği sonucunu destekler niteliktedir. Aynı şekilde Çetinkaya’nın (2020) yaptığı çalışmadaki metinlerin etkinliklerinde okuma becerisinin daha fazla yer aldığı ve diğer beceri kazanımlarına daha az yer verildiği sonucu ile çalışmanın sonuçları birebir örtüşmektedir. Bu çalışma, kazanımların temalarda eşit dağılmadığı konusunda Coşkun ve Narinç’in (2018) çalışmasıyla örtüşmekle birlikte yazma becerisine ait kazanımların etkinlik örneklerine doğrudan yer verilmediği konusunda farklı bulguları örnekleriyle ortaya koymuştur. Bunun yanında çalışmada ders kitaplarındaki etkinliklerin kazanımları karşılayamadığını ifade eden Sarıca’nın (2014) aksine, bu çalışmada zorunlu temalardaki etkinliklerin kritik kazanımların büyük çoğunluğunu karşıladığı görülmektedir.

Sonuç olarak çalışmada 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan zorunlu temalarda bulunan kritik kazanımların tamamına yakının etkinlikler aracılığıyla öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı belirlenmiştir. Temalarda becerilerin ve kazanımların dağılımında sorunlar olmakla birlikte verilmek istenen kazanımların çoğunun verildiği gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Arı, G. (2017). *Türkçe dersi öğretim programındaki (ortaokul) okuma kazanımlarının değerlendirilmesi*. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 5(4), 685-703.
- Ceran, D. (2015). *Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe ders kitaplarına ilişkin metaforları*. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(3), 123.
- Coşkun, F. ve Nariñç, F.N. (2018). *2017 Türkçe öğretim programı esas alınarak hazırlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan yazma ve konuşma etkinliklerinin incelenmesi*. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16, 627-645.
- Çapraz Baran, Ş. ve Diren, E. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. Sınıf Türkçe ders kitabı*. Anıttepe Yayıncılık.
- Çetinkaya, V. (2020). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metin ve etkinliklerin tür ile kazanımlar açısından değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Çevik, A. ve Güneş, F. (2017). *Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi*. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 5(2), 272-286.
- Demirel Ş., Kökçü Y. ve Akbaba R.S. (2018). *5. sınıf Türkçe ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından incelenmesi*. Adıyaman University Journal of Educational Sciences, 8(2), 224-243.
- Deniz, K., Tarakcı, R. ve Karagöl, E. (2019). *Okuma kazanımları açısından ortaokul Türkçe ders kitapları*. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 7(3), 688-708.
- Direkçi, B., Akbulut, S. ve Şimşek, B. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı ve ortaokul Türkçe ders kitaplarının dijital okuryazarlık becerileri bağlamında incelenmesi*. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 7(16), 797-813.
- Duman, I. (2012). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan millî kültür temasına ilişkin kazanımların değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Karagöz, Y. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği*, Nobel.

- Karataş, S. (2019). *Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin matematik, fen bilimleri ve Türkçe dersleri kazanımlarına ulaşma düzeylerinin incelenmesi: veri madenciliği çalışması (Afyonkarahisar örnekleme)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Karsak, H. G. ve Özenç, E. G. (2019). *Türkçe ders kitaplarında millî ve kültürel kavramların incelenmesi*. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 7(3), 709-735.
- Lüle Mert, E. (2013). *İlköğretim Türkçe programı ile Türkçe çalışma kitaplarındaki kazanım ve etkinliklerin sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi*. Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, 2(5), 13-31.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*, Millî Eğitim Bakanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2020). *Türkçe dersi öğretim programı kritik konu ve kazanımlar*, Millî Eğitim Bakanlığı.
- Özbay, M. (2003). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim okullarında Türkçe öğretimi*, Gölge Ofset.
- Özkaya, S. D. (2020). *5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dilbilgisi kazanımlarının ve sorularının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Saltık, O. (2018). *Okuma kültürü edindirme sürecinde Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin niteliği üzerine öğretmen görüşleri*. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 6(2), 281-296.
- Sarıca, A. (2014). *İlköğretim II. kademe Türkçe ders kitaplarındaki sözcük çalışmalarının yöntem-teknik ve Türkçe öğretim programındaki kazanımlar açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Siviş B. T. ve Emiroğlu S. (2020). *İlkokul 1-4. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin belirlenen ölçütlere göre incelenmesi*. Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 105-136.
- Uygun, A. (2019). *2018 Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Yazma Kazanımlarının ve Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Yaratıcı Yazma*

Becerisine Uygunluğunun İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Yaşaroğlu, C. (2018). *Ders kitapları ne söyler, öğrenciler ne anlar: Ders kitapları görselleri hakkında bir değerlendirme. Katre, (5), 167-179.*

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin.*